

Torzított turistatérképek Magyarországon

Dr. Papp-Váry Árpád

Előzmények

A turizmus, a hegyek feltárása osztrák mintára a történelmi Magyarország legmagasabb hegységében, a Magas-Tátrában kezdődött. A hegység rajongói 1873-ban, a világon hatodikként turista egyesületet alakítottak Magyarországi Kárpát Egyesület néven. Megkezdték a turistautak, menedékházak építését, majd megjelentették a hegység turistakalauzát (németül 1876-ban, magyarul 1882-ben). Az első turistatérkép (magyar-német nyelven) is a Magas-Tátráról jelent meg 1887-ben. Az 1:100 000 méretarányú térkép háromszínű. Kék a vízrajz, fekete a síkrajz, barna a csikozásos domborzatrajz.

A következő turistatérképet több mint egy évtizeddel később az Egyesület budapesti osztálya jelentette meg 1888-ban.

Az első világháborúig több turistatérkép jelent meg, de turistakalauzok mellékleteként. (Például Brassóvármegyei turista-kalauz, Kolozsvár, 1895).

A két világháború között a katonai térképészeti intézet (Állami Térképészeti Intézet, 1938-tól Honvéd Térképészeti Intézet) adott ki 1:50 000 méretarányú turistatérképet. Az 1:25 000 méretarányú topográfiai szelvények alapján készült sorozat 10 méteres szintvonalakkal ábrázolta a domborzatot. A domborzat kisebb formáit is kifejező, finom rajzú és szép színezésű térképeken vörös vonalak ábrázolták a turistautakat. Az útjelzés valódi színét az út mellé írt betűk mutatták.

A második világháború után a Honvéd Térképészeti Intézet 1947-ben még megjelentette a Budai-hegység térképét (1:25 000), majd a következő évben, magánkiadásban napvilágot látott néhány terület (Pilis, Börzsöny, Mátra) térképe (1:50 000). A kommunista hatalomátvételt követően (1948) a topográfiai térképeket titkosították, és elrendelték beszolgáltatásukat, a turistatérképekkel együtt. (Ezt a rendeletet csak azok hajtották végre, akik múltbeli állásuk [rendőrök, bírók,

magasabb rangú hivatalnokok] miatt számíthatnak az új rendszer üldözésére.) Akik nem szolgáltatták be a térképeket, azok sem merték használni azokat. (A háború előtti térképek az 1970-es évekig a szekrények fiókaiban lapultak.)

A kommunista rendszer felkarolta a turizmust, mivel a két világháború között az kötődött a szakszervezetekhez. Támogatták új turistautak kijelölését, és rendbe hozatták a turistaházakat. Újra megjelentek útikalauzok, csak a településeket jelző térképvázlaton szemléltetve a turistautakat. A természetjárók joggal kifogásolták a turistatérképek hiányát. 1956-ban jelentek meg újra turistatérképek az ország magasabb hegységeiről: a Pilisről, a Börzsönyről, a Mátráról és a Bükkről.

Ezek a térképek a domborzatot csak árnyékolással szemléltették. Az utakat és vasutakat szögletesen megtörő vonalak ábrázolták. Kit és mit akart ezzel megtevészeni a kiadáshoz hozzájáruló katonai térképészeti főhatóság, az akkor sem volt, és ma sem világos. A térképen nem tüntették fel a méretarányt, csak a mértéklécet. A mértékléc alapján számított méretarány nem kerek érték volt. (pl. 1:51 000). A turistautakat piros vonalak mutatták, a vonal mellé írt betűk jelezték a terepen felfestett jelzések színét.

1957-től a Budai-hegység, a Mecsek, a Zempléni-hegység, majd 1958-tól a Balaton, a Bakony és az 1956-ban megjelent térképek közül a Börzsöny, a Mátra és a Bükk átdolgozott turistatérképével folytatódott a sorozat. E térképeken az utak és vasutak már nem szögletesek, és a domborzatot 50 méteres szintvonalközzel és barna domborzatárnyékolással jelölte. Méretarány továbbra sem volt a térképeken, csak mértékléc. Az átdolgozott térképeken fekete, valóságghű rajzok szemléltették a jelentősebb műemlékeket. Ezt még elfogadták a turisták, de az erdőterületekre rajzolt „tele-fekete” farkas, muflon, vaddisznó, mókus, nyúl rajzokat, fenyő- és tölgy ágakat, szőlőfürtöket, a turistautakon bandukoló hátizáskos turistákat, sétáló párokat már nem. A természetjárók, turisták lenézésének tekintették ezeket az

ábrákat. Néhány kiadás után az ábrákat lehangyták a térképekről.

1963-tól új turistatérkép-sorozat jelent meg. E térképeken a mértékléc mellett már feltüntették a méretarányt is. (1963: Cserhát 1:100 000; 1964: Aggtelek 1:70 000; a Baradla barlang környékét mutató melléktérkép 1:25 000; Budai-hegység 1:30 000). A térképek továbbra is 50 méterenként ábrázolták a szintvonalakat, de megjelentek a felező szintvonalak és a kisebb formákat jelző pontsorok is. Szürke domborzatárnyékolás segítette a domborzat olvasását. A korábbi térképek sötétzöld erdőrajzát halványzöld szín vagy zöld felülnézeti lombkorona-rajz váltotta fel. Az erdőkben ábrázolták a nyiladékokat. A térképek az országhatáron túli területeket is bemutatták. A piros turistautak mellett már nemcsak a jelzés színét mutató betűt, hanem a jelzés alakját szemléltető ábrát (vonal, kereszt, kör, háromszög, barlang) is elhelyezték.

A korábbi egységes nagyságú, címlapú térképekkel szemben az új sorozat hajtogatott nagysága és címlapjai különbözőek voltak.

A leírtakból kiderül, hogy 1956–1963 között háromféle turistatérkép jelent meg. A turistatérképek készítését semmilyen központi előírás nem szabályozta. A kész terveket mindig be kellett adni az Országos Földmérési és Térképészeti Főhatóság Katonai Főosztályának ellenőrzésre. Amennyiben konkrét észrevételekkel adták vissza, annak nagyon örült a szerkesztő. Tudta, hova kell áthelyezni a címlapot, a jelmagyarázatot, milyen irányban kell eltolnia a térképet és mennyivel, hogy valamelyik területnek az ábrázolását elkerülje. Könnyen végrehajtható feladat volt adott út és házcsoport elhagyása, az üressé váló terület erdővel való lefedése. Ilyen véleményeket azonban nagyon ritkán kapott a térképkiadó cég. Leggyakrabban az volt a válasz, ebben a formában a térkép nem közölhető, mert túl pontos. Ekkor a szerkesztőnek minden támpont nélkül kellett az adott területről egy újabb turistatérképet készítenie. Idővel a szerkesztők, de a vezetők is úgy gondolták, az új térképet már eleve torzítva rajzolják, hogy az megfelelően a katonáknak, a nem ismert, rejtélyes katonai szempontoknak. Ezért került a forrás a turistaút másik oldalára, a völgyben húzódó turistaút a völgyoldalra, illetve maradt el a nyiladék rajza, amennyiben a nyiladékok az erdőt átszelő turistajelzést kísérette.

A térképkiadó cég és munkatársai szerették volna, ha egyértelmű, világos utasítást kapnának a honvédelmi szempontok maradéktalan érvénye-

sítéséhez, ne kelljen feleslegesen kétszer, háromszor elkészíteni, átdolgozni a turistatérképeket. Senki sem gondolta volna, hogy ez a kívánság a Szovjetunióban hozott intézkedések nyomán fog megvalósulni.

A titokvédelem módosulása a Szovjetunióban

A cári Oroszország gyengén felmért terület volt. A szovjet állam erőteljes ütemben kezdte meg területe térképezését, de az új felmérések során megjelenő térképek titkosak voltak. A második világháborúban a német seregek térképi támogatás nélkül nyomultak előre. *Radó Sándor*, az ismert, szovjeteknek dolgozó hírszerző ezzel kapcsolatban említette a következőt: „Egyszer Hitler is kifakadt: Hogy lehet egy olyan ország ellen harcolni, ahol nincsenek térképek.” Az biztos, hogy a német csapatok egészen Moszkváig 1:500 000 méretarányban feltérképezték a Szovjetunió területét.

A 60-as évek közepén a *Rand McNally* (Chicago) nemzetközi világatlaszt kívánt megjelentetni. A térképek tervezett méretaránya 1:6 000 000, 1:3 000 000, egyes körzetekről 1:1 000 000 volt. A Szovjetunió térképeinek elkészítését a felkért külföldi kiadók, megfelelő alapanyag hiányában nem vállalták. *Radó Sándor* jelentkezett, hogy a budapesti Kartográfiai Vállalat el tudja készíteni a térképeket. Feltehetőleg bízva *Radó* kiváló orosz kapcsolataiban, a cég megbízást kapott a térképek elkészítésére. Utólag nevelésesnek tűnik, hogy a magyar Hadtörténeti Múzeum és Térképtár raktárában meglévő, a második világháború alatt készült német topográfiai térképek felhasználásával készültek el az európai részt ábrázoló atlaszlapok. Az atlasz 1969-ben jelent meg. A *Rand McNally* és a Kartográfiai Vállalat mellett az *Esselte Map Service* (Stockholm), a *George Philip & Son* (London), *Teikoku-Shoin Co., Ltd.* (Tokió) közreműködésével.

Az atlasz készítése során, általunk nem ismert okból, a Szovjetunióban megszigorították a titkossági előírásokat. 1966-ig 1:1 000 000 méretarányig voltak titkosak a térképek. Az ennél kisebb méretarányúak nyíltak voltak. Ezért javasolta a szovjet küldött 1956-ban, az ENSZ-ben, az 1:1 000 000 méretarányú világtérkép helyett az 1:2 500 000 méretarányú térképsorozat elkészítését. 1966-ban a Szovjetunióban

1:2 500 000 méretarányig minden térképet titkosítottak. A szocialista országok által közösen készített 1:2 500 000 méretarányú világtér-

kép Szovjetuniót ábrázoló térképeinek készítését ezért éveig leállították a szovjetek.

Az 1936-ban kiadott nagy szovjet világ-atlasz 1974. évi új kiadásában a Szovjetuniót 1:2 500 000 méretarányban ábrázoló térképeket torzították. Az elrajzolást nyugaton felismerték, és számtalan újságcikk jelent meg az elrajzolt térképrészletek bemutatásával.

A belső intézkedések mellett, a Szovjetunió a szocialista országok katonai és polgári térkép-szolgálatának részvételével rendezett, 1966. évi konferencián követelte a katonai és polgári térképkészítés és -használat teljes szétválasztását. A legtöbb szocialista ország ezt a követelményt a földrajzi fókhalózati vonalak és a háromszögelési pontok elhagyásával, a korábban fokvonallal határolt térkép rajzának 2–3 mm-el való túlrajzolásával oldotta meg. Magyarország egy teljesen új vetületű, földrajzi fókhalózati helyett km-hálózati térképrendszerrel fejlesztett ki. Ezek a polgári használatú térképek azonban továbbra is titkos minősítésűek voltak.

Az NDK 1:200 000 méretarányú nyílt (torzított) térkép kiadásával kívánt megfelelni a szovjet követelésnek. Az ország területét tíz szelvényen ábrázoló, 1:200 000 méretarányú, nyílt használatú térképsorozat 1966-ban jelent meg.

A szocialista országok geodéziai szolgálatainak 1968. szeptember 19-ike és október 2-ika között Szófiában tartott VIII. konferenciája felkérte az NDK geodéziai szolgálatát, tájékoztassa a többi országot a nyílt minősítésű 1:200 000 méretarányú térkép készítéséről (Jegyzőkönyv 2.4. pont.). 1969 októberében az NDK, a követségén keresztül, szigorúan titkos anyagként megküldte a térkép készítésének módszertani leírását, szerkesztői utasítását és egyik szelvényét. Ebből kiderült, a térképsorozat a hivatalos topográfiai térképek felhasználásával készült, de torzítva. A levél a torzítás mértékét nem, csak a módját tartalmazta. Ezt követően *Radó Sándor* hasonló magyar térképsorozat javaslatának a kidolgozásával bízta meg a Kartográfiai Vállalatot. A vállalat az NDK minta alapján részletes tanulmányt készített, A/3-as méretű mintaszelvényekkel. A javasolt nyílt térképrendszer torzított volt, sem földrajzi, sem kilométer hálózati vonalakat nem tartalmazott. A domborzatot 20 méteres szintvonalakkal ábrázolta. A Magyar Néphadsereg Térképész Szolgálatára javaslatot, a torzítás mértékét kevesellve, módosításra visszaadta. Az új torzítási séma alapján a katonák 1971 márciusában hozzájárultak a szabadon használható

(nyílt minősítésű) térképrendszer megjelentetéséhez, illetve az ezt lehetővé tevő jogszabály előkészítéséhez.

Rendelet az államtitkot és szolgálati titkot nem tartalmazó térképek készítéséről

A polgári célú térképek alapjaként szolgáló új térképrendszert állami feladatként, állami költségvetésben biztosított pénzből kellett előállítani. Új állami feladatot csak jogszabály írhatott elő. Ezért a mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter, akihez a földmérés és térképészet tartozott, rendeletet alkotott az államtitkot és szolgálati titkot nem tartalmazó térképek készítéséről. A 15/1973. (XI. 28.) MÉM rendelet előírta, hogy „...az államtitkot és szolgálati titkot nem tartalmazó (a továbbiakban: nyílt minősítésű) térképek készítéséhez az ország területéről nyílt minősítésű földrajzi alaptérképeket kell készíteni...” és „...az alaptérképek tartalmában bekövetkezett változásokat folyamatosan vezetni kell.”

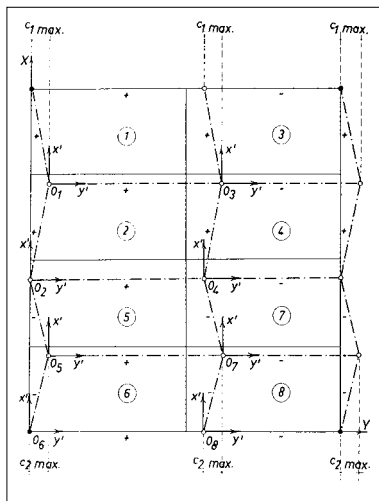
A jogszabály a hivatalos és titkos topográfiai térképektől való megkülönböztetés érdekében bevezette a földrajzi térképek fogalmát. Korábban a magyar térképészeti irodalomban az 1:200 000 vagy 1:500 000 méretaránynál kisebb méretarányú térképek elnevezésére használták ezt a kifejezést. Az új értelmezésben a fogalom elszakadt a méretaránytól. Ki nem mondva, a fogalom a torzított alapú térképeket jelentette.

- A rendelet értelmében a térképrendszer tagjai
- az ország 1:300 000 méretarányú alaptérképe,
 - megyei alaptérképek 1:150 000–190 000, illetve 1:210 000–240 000 méretarányok között,
 - körzeti alaptérképek 1:20 000, 1:40 000, 1:60 000, 1:80 000 méretarányban.

A második paragrafus úgy tesz, mintha egy komoly, új térképrendszer születne. Közli, hogy az alaptérképek tartalmát, vetületét (sicc!), pontosságát követelményeit, jelkulcsát, az egyes alaptérképek méretarányát, a körzetek számát és területét a polgári és katonai térképész szolgálatok vezetői közösen szabályozzák. Ez a pont tette lehetővé a katonai térképészszolgálatnak, hogy később, különösen a turista térképek készítésekor, számtalan később ismertető előírást tegyen.

A rendelet előírta, hogy az ország területéről nyílt minősítésű térkép – az 1:1 000 000 vagy annál kisebb méretarányú térképek kivételével – 1975. június 30. után csak az alaptérképek fel-

használásával készíthető, illetve hozható forgalomba 1:300 000, 1:525 000, 1:750 000 vagy ennél kisebb méretarányban. A megyék területéről 1976. december 31. után, a megyéknél kisebb területű körzetekről 1978. június 30. után nyílt térkép csak a térképrendszer alapján, annak méretarányában készíthető. A rendelet megjelenése előtt kiadott térképeket 1979. december 31-éig lehetett utánnyomni. Végül a rendelet előírta, hogy az alaptérképek felhasználásáért díjat kell fizetni.

Alaptérkép-torzítás

Aki tudott a sorok között olvasni, az mindjárt rájött, hogy csak a kisméretarányú térképek maradtak pontosak. A korábban általánosan elterjedt 1:500 000 méretarány helyett az 1:525 000 előírása sejtette, itt valamilyen módon elrajzolt térképről van szó.

Az előírt határidők az új térképrendszerre vonatkozó – a Kartográfiai Vállalattal előzetesen egyeztetett – elkészítési határidőkhöz igazodtak.

A torzítás

A nyílt minősítésű térképrendszer alapját az 1:200 000 méretarányú topográfiai térképek képezték. A szelvényeket az y tengellyel párhuzamos egyenessel, közel egyenlő területű két részre osztották. Az osztóvonal egy-egy szelvény soron összefüggő vonal volt. A féltérképek filmjeit képtranzformálással 1:100 000 méretarányú fotómozaik rendszerre alakították. A kibillentett, ferde lapra helyezett térképek fényképezésekor a megemelt részen rövidülések (koordinátaszugorítás), a süllyesztett résznél hosszabbodások (koordinátanyújtás) állt elő. A nyújtással és zsugorítással párhuzamosan a koordinátatengelyek merőlegességét is megszüntették. Ezáltal nyolcféle, egymástól eltérő alakzatot, fotómozaik szemethoztak létre. A hosszabbodó, egymástól távolabb kerülő térképrészletek a következő szelvényvel való csatlakozásnál rövidülő távolságokkal találkoztak. A hullámszerű torzítások, hosszabbodó, rövidülő távolságok miatt a térkép szög- és távolságmérésre alkalmatlanná vált. Négy 1:200 000 méretarányú szelvény felezésével nyolc egység alakult ki. A nyolc egység együttesen, a szemenkénti torzítások ellenére, területtartó maradt és a

torzított mozaikok csatlakoztak egymáshoz.

Az előzetes megállapodás szerint a területtartó tömbök keleti szélein a térképek torzulása 0,8–1,4 km között változott volna. (Két egymásmelletti, 1:200 000 méretarányú térképszelvény, négy észak–déli irányú oszlopot alkotott az ország területén. Az oszlopokon belül voltak a területtartó tömbök.) A művelet végrehajtását ellenőrző katonáknak azonban minden tömbnél megkövetelte az 1,4 km-es torzítást, azaz a térképi vonalak 1,4 cm-rel való eltolását.

A nyílt minősítésű térképrendszer

Az ország egész területére elkészült, torzított 1:100 000 térképsorozat vált aztán minden nyílt minősítésű térkép alapjává.

Magyarország 19 megyéjét különböző méretarányokban kellett volna elkészíteni úgy, hogy az érintkező megyék más-más méretarányúak legyenek. A munka megkezdésekor a Kartográfiai Vállalat (párton kívüli) igazgatója a polgári és katonai térképészet vezetőit egyeztetésre hívta. Jelezte, nagyobb kárt okoz a szocializmusnak a különböző méretarányú megyetérképek kiadása („mindenki ezen fog röhögni”), mint az azonos méretarányú torzított térképek. Érveit nagy nehezen elfogadták, és a rendelettel szemben az összes megyetérkép 1:150 000 méretarányban jelent meg.

A turistatérképeknél is a torzított 1:100 000 méretarányú térképsorozat felnagyított változatát kellett felhasználni alapként. A turistatérképek 1:40 000, 1:60 000, 1:80 000 méretarányúak lehettek, nehogy az új térképeket rá lehessen illeszteni egy korábbi katonai térképre. A nagyobb méretarány nagyobb tartalmi sűrűséget igényelt, a torzított kiinduló anyagnál. A tartalmi sűrűsítést a torzított rajzhoz kellett igazítani. Az országhatáron túli területet üresen kellett hagyni. Egy-egy térkép maximum 1000 km²-nyi területet ábrázolhatott. Ezt a követelményt valószínűleg a legnehezebb kielégíteni. A Bakony, Bükk, Zempléni-hegység területe ennél nagyobb volt. Ekkor következett be a hegység értelmetlen megosztása két részre, két különböző méretarányú térkép formájában. A Ba-

kony Keleti rész 1:80 000, a Bakony Nyugati rész 1:60 000 méretarányban, a Zempléni-hegység Északi rész 1:40 000, a Zempléni-hegység Déli rész 1:60 000 méretarányban jelent meg. A Bükk hegység esetében nem az egész hegységet, csak a leglátogatottabb fennsíkot és szűk környezetét ábrázolta a térkép, a kirándulásra nem a legmegfelelőbb 1:60 000 méretarányban.

Az egymás melletti, élben vagy átfedő sávval csatlakozó térképek méretarányainak különbözőnek kellett lenniük.

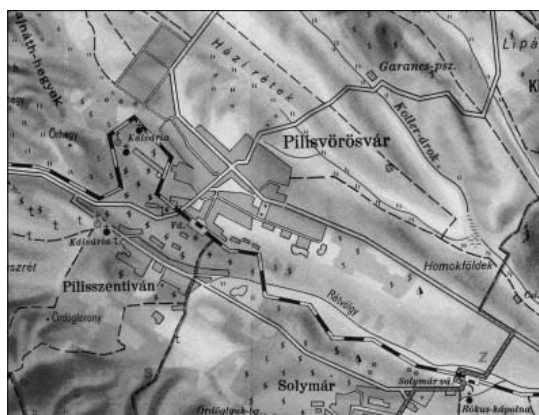
Az azonos méretarányú térképek nem csatlakozhattak egymással, nem fedhették át egymás területeit, hanem a térképek között 2–4 km széles üres sávot kellett hagyni. A Börzsöny és a Cserhát térképeit 1:40 000 méretarányúnak tervezték, ezért közöttük területsáv maradt térképi ábrázolás nélkül.

A térképek a domborzatot 50 méteres szintvonalakkal ábrázolták, de az egymástól távol lévő szintvonalaknál engedélyezték a felező és negyedelő szintvonalak használatát.

A szigorúan ellenőrzött első kiadásoknál a szintvonalrajz elég ritka. A későbbi kiadásoknál viszont egyre több felező és negyedelő szintvonal lett megrajzolva a térképeken.

Minden térképre a térkép bal alsó sarokpontjánál kezdődő 2 km-es hálózatot lehetett elhelyezni.

Ma már teljesen nevetségesen hat, hogy az első kiadásnál a méretarányt nem lehetett a címlapon feltüntetni. A méretarányszámot a térkép valamelyik sarkában elhelyezett kivonatos jelkulcs (fontosabb jelek) alatt, a lejtőalapmértékkel és mértékléccel együtt kellett megadni.

Pilisvörösvár (Megjegyzés: A térképet folyóiratunk későbbi számában borítón, színes változatban is megjelentetjük!)

A térképismeret oktatása érdekében a katonai vezetés hozzájárult, hogy a térkép idegenforgalmilag legérdekesebb részét (10–15 km²-nyi területet) 1:20 000 méretarányú melléktérképen is be lehessen mutatni. A melléktérképeken a szintvonalak sűrűsége 10 méter volt. A melléktérképpel, illetve a jelmagyarázat négyszögével azt a sarkot kellett lefedni, ahol valamilyen katonai objektum volt. Ezért a melléktérképek és a jelmagyarázat helye térképenként változó.

Magyarország területének nagy része sík, természetjárásra kevésbé alkalmas terület. Annak érdekében, hogy az Alföldön, Kisalföldön élő gyerekeknek a térképismeret oktatásához ne kelljen nagyon messzire utazniuk, a katonai térképészeti főhatóság engedélyezte ezeken a területeken további, úgynevezett kis körzeti térképek készítését. 12 körzetet jelöltek ki, amelyekről térképet lehetett készíteni, 25 méteres szintvonalakkal. A kis körzeti térképek célja a térképismeret terepi oktatása volt, a sík felszínű terület homokbuckás, holtágas, azaz kissé tagolt térszínein.

Az első térképek megjelenése előtt, 1978-ban, a polgári térképészeti főhatóság (OFTH) kiadásában Új térképek címen egy kiadvány-ismertető füzet, illetve egy jelkulcsfüzet jelent meg (Magyarország 1:300 000, a megyék 1:150 000 és a turistaterületek különböző méretarányú térképeinek jelkulcsa).

A nyílt térképrendszer elkészítését az állami költségvetés fedezte, kivéve a kis körzeti térképeket. Az eredeti elképzelés szerint a forgalomba kerülő nyílt minősítésű, (azaz torzított) térképek eladásából nyert bevétel egy része befizetésre került volna a költségvetésbe, azaz az állami ráfordítás 10 év alatt megtérült volna. A rendszerváltozás miatt a torzított térképek felhasználása és az állami visszatérítés is megszakadt.

Az értelmetlen megkötések és a torzított szerkezet ellenére a turisták kedvezően fogadták, és a korábbiaknál sokkal jobbnak tartották az új térképsorozatot. A terepen valóban jobban lehetett a térképpel tájékozódni, rövidebb túráknál a távolsági torzítások sem derültek ki, helymeghatározásoknál (hátrametszésnél) is megközelítően jó eredményt lehetett elérni.

A sorozat 22 térképe 1978–1984 között készült el. A térképek szerkesztése közben derült ki, hogy a Budai-hegységnél nem lehet betartani az azonos méretarányúnak tervezett szomszédos térképek felé előírt hézagot, mert nagyszerű és gyakran felkeresett kirándulóhelyek találhatók egymás közelében. Az egymást erősen átfedő Gerecse, Pilis, Budai-hegység esetében külön-

böző (1:40 000, 1:60 000, 1:80 000) méretarányú térképek alkalmazása esetén az egyik terület térképe használhatatlan lett volna. A Katonai Térképész Szolgálat a Budai-hegység esetében ismét hozzájárult a jogszabály előírásától eltérő, 1:30 000 méretarányú térkép készítéséhez.

A 80-as évek közepétől a címlapon is megjelent a méretarány-megírás. 1988-tól az addig munkaszámként használt számok címloldalra kerülő sorozatszámává váltak.

A térképek gyakorlati használata jelezte, hogy néhány hegységben az 1:60 000 méretarány kicsi a kedvelt kirándulóhelyek megfelelő bemutatásához. A Börzsöny, és a Gerecse térkép, 1979. évi kiadása után pár évvel később (1987-ben, illetve 1988-ban) már 1:40 000 méretarányban jelent meg. Ezáltal itt három azonos méretarányú térkép érintkezett egymással, a korábbi tiltás ellenére. Ez is példa lehet a puhuló vagy következtelen szocializmusra. Az Aggteleki karszt is 1988-tól 1:40 000 méretarányú lett.

A katonák kezdetben erősen figyelték a térképek használatát, de mindössze egy esetben igényelték a korábban jóváhagyott kivágat módosítását, pontosabban a melléktérkép másik területre való áthelyezését. A Cserhát térképen Bujákat és környékét kellett elfedni a melléktérképpel. A bujái várrom katonai területre esett, és a katonaság jelezte, túl sok kiránduló jelent meg, akik szeretnék megnézni a várat.

Turistatérképek a rendszerváltozás után

A rendszerváltozás után hosszas vita volt a terméskészítők és a térképészek között, térjenek-e át a két világháború között annyira kedvelt 1:50 000 méretarányra. A megbeszélés során világossá vált, a két világháború közötti turistatérképeknek az 1:25 000 méretarányú topográfiai térképek kisebbített szelvényei voltak az alapjai. Ezért tűnnek annyira részletesnek. Napjaink 1:50 000 méretarányú térképei légifényképek alapján készülnek. A szintvonalak fésültek, elsimítottak, a turistát segítő kisebb formákat nem adják vissza. Az 1:40 000 méretarányú térképek nagyobb méretarányú térképekből átvett és helyszíneléssel begyűjtött részletidomokkal kiegészítve jobb tájékoztatást nyújthatnak, mint az 1:50 000 méretarányú alapként átvett 1:50 000 méretarányú katonai térképek.

1990 után a korábbi torzított turistatérképek, katonai és polgári topográfiai térképek alapján, torzításmentes változatban újrakészültek. Az új térképek már csatlakoztak egymáshoz, megszűntek a térképeket elválasztó területsávok. A Bakony, a Zempléni-hegység részeinek méretarányát egységesítették, és a Bükk hegység is 1:40 000 méretarányban, két részletben jelent meg. (Bükk északi része és Bükk déli része). A turisták az új térképeken azonban továbbra is igényelték a 10 méteres szintvonalakat.

A korábbi állami térképkiadó, a Kartográfiai Vállalat (Cartographia Kft.), de a rendszerváltozás után megjelenő kis magán térképkiadók is megkezdték a 10 méteres szintvonalrajzú térképek kiadását. Az új térképek GPS-es helymeghatározásra is alkalmasak, illetve GPS készülékbe háttértérképként betöltve is használhatók.

Záró gondolat

Egy ország katonai biztonsága minden időben nagyon fontos szempontja az állami vezetésnek. De az ezt szolgáló intézkedéseket ésszerűen, a békés időszak belföldi tevékenységét nem zavaró módon kell kialakítani. Az NDK és Magyarország második világháború előtti térképei, részben a térképészeti intézetek közötti nemzetközi térképcsere révén, illetve a világháború végén kimenekített állományok formájában ott voltak a nyugati „tőkés” országok katonai szervezeteinél. A torzított, elrajzolt térképek így nem tévesztették meg az elképzelt „ellenséget”, csak a hazai térképhasználatot nehezítették. Ennek hatása sajnos még ma is érződik. Alacsony a térkép kultúra, a térképhasználat iránti igény, a térképismeret színvonala.

Distorted Hiking Maps In Hungary

*Papp-Váry, Á.
Summary*

Following the communist takeover after World War II hiking maps had to be published distorted. A ministerial order of 1973 ruled that maps classified „open” could only be published on the basis of a new map system. The maps of the new map system had a distorted structure following a pattern worked out in eastern Germany.